

Mednarodni kulturnozgodovinski simpozij Mogersdorf 1974 od 1. – 5. julija 1974 v Sisku

Kaže, da se je vsakoletno srečanje zgodovinarjev Slovenije, Hrvaške, Avstrije in Madžarske, ki so se zdaj že četrtič zbrali na kulturnozgodovinskem simpoziju – po organizatorjih iz Mogersdorfa (Modvincev) je dobil kar naziv tega kraja – tako utrdilo, da se ni bati, da se ta srečanja ne bi še nadaljevala. Namen simpozija je obravnavanje in medsebojno spoznavanje z zgodovinsko in kulturno problematiko področja, ki obsega vzhodno Slovenijo, severozahodno Hrvatsko, Gradiščansko in deloma Štajersko v Avstriji ter komitata Vas in Szombathely na Madžarskem. Letos je simpozij, ki zaseda vsako leto v drugi deželi (najprej v Mogersdorfu, potem Koeszoku in Mariboru) s srečanjem v Sisku sklenil svoj prvi krog, drugi pa se bo začel spet v Mogersdorfu julija 1975. Geografsko področje, s katerega se zberejo znanstveniki na ta simpozij, je bilo v svoji dolgi zgodovini skoraj neprestano križišče več kultur, narodov in držav. To je seveda pustilo na njem neizbrisne posledice, ki ga še danes bolj ločijo kot pa združujejo. Vsekakor je prav, da se znanstveniki (predvsem zgodovinarji) trudijo osvetliti preteklost tega področja, iščejo skupne značilnosti, povezave in različnosti ter raziskujejo ta del Panonske nižine, ki je bil vse doslej vsaj pri nas precej zapostavljen v zgodovinskih raziskovanjih.

Tema letošnjega simpozija je bilo delavsko gibanje na tem področju od njegovih začetkov do konca prve svetovne vojne. Udeležencev je bilo okrog sto, predvsem je bilo mnogo srednješolskih profesorjev iz Gradiščanskega, najmanj pa je bilo nas Slovencev (le 6) in smo prispevali tudi en sam referat. Že zdaj naj opozorim, da materiale vsakoletnega simpozija organizator izda v posebni publikaciji.

Reči je treba, da so bili referati (skupaj jih je bilo 10) na letošnjem simpoziju na solidni znanstveni ravni in so pokazali, da se s problematiko tega področja zavzeto ukvarja nekaj raziskovalcev – predvsem mlajših – v vsaki od držav udeleženk. Večina referatov je bila napisana kot sad temeljitega dela na podlagi virov, ki za problematiko in to področje še niso bili obdelani.

V uvodnem referatu je Mirjana Gros govorila o ideologiji socialističnega gibanja na Hrvaškem do začetka prve svetovne vojne. Referentka je strnila rezultate svojih večletnih raziskav o hrvaški socialni demokraciji in poudarila, da ima socialna demokracija v političnem življenju pomen, ki je večji, kot je bila njena skromna moč, in da je do konca stoletja prevzemala vlogo meščanske politične stranke. Stranka je skušala zbrati okrog sebe vse drobno buržoazne sloje ter doseči izboljšanje življenjskih razmer delavcev, da bi tako dosegli možnosti za uspešnejše socialistično gibanje. Nadalje se je dotaknila splošnih karakteristik ideologije posameznih slojev v stranki, odnosa stranke do nacionalnega vprašanja, borbe proti madžarskim in nemškimi vladajočim slojem, odnosa do avstromarksizma, jugoslovanske ideologije itd. Ideologijo avstrijskega delavskega gibanja do konca prve svetovne vojne je obravnaval referat Erike Weinzierl, ki se simpozija žal ni udeležila, in tako o njenem referatu, ki se je ukvarjal predvsem z razvojem programa stranke, ni bilo nikakršne diskusije, čeprav je bilo nekaj misli v njem spornih. Mnogo novih detajlov je prišlo na dan v referatu Geralda Schlaga o delavskem gibanju v gradiščansko-zahodno madžarskem prostoru do konca prve svetovne vojne, ki je ob upoštevanju arhivskih virov podal celovit prikaz delavskega gibanja v tem prostoru s težiščem na 19. stoletju. Alois Adler je bil edini, ki se je ukvarjal z delavskim gibanjem nesocialistične smeri, in je podal zanimivo sliko začetkov delavskega gibanja na Štajerskem s posebnim ozirom na katoliški tabor. Obravnaval je le delavsko gibanje v

mejah današnje Avstrije. Delavske organizacije krščanskih socialcev, ki so nastajale predvsem po encikliki *Rerum novarum* iz leta 1891, so važne tudi za razumevanje zgodovine delavskega gibanja in politične ter socialne zgodovine sploh tudi za Slovence. Pri nas to področje še čaka na raziskovalca. Pregled političnega delovanja hrvaških socialnih demokratov je na simpoziju v obliki tez podal Vlado Oštrič, medtem ko je Cvetka Knapič-Krhen govorila o nekaterih odmevih hainfeldskega kongresa v Hrvatski in Slavoniji. Za nas je zanimiv detalj, ki ga je referentka našla v Adlerjevi *Arbeiter Zeitung* iz leta 1890, ki v notici iz Zagreba govori, da skušajo socialni demokrati v Ljubljani in Zagrebu izdajati skupno glasilo ter ustanoviti tudi skupno organizacijo. Kot je znano, iz vsega tega ni bilo nič. Žal pa za zdaj še ni drugih podatkov, ki bi omogočili vpogled v to na videz zanimivo akcijo. Podpisani sem pripravil referat o socialističnem delavskem gibanju na slovenskem Štajerskem od začetkov do leta 1914. Referat je bil izčrpnější predvsem do hainfeldskega kongresa, za kasnejše razdobje pa sem predvsem opozoril na nekatere probleme (zlasti razmejitve med slovenskimi in nemškimi organizacijami) ter podal sumaren pregled razvoja gibanja.

Diskusija ni bila preveč razgibana, opozorila pa je na nekatere probleme, ki so važni za ves prostor in tudi za slovenski del. Tako je Vanek Šiftar omenil potrebo po proučevanju migracij, ki so bile znatne npr. iz Prekmurja, tako na Ogrsko kot v Avstrijo. France Filipič pa je prikazal politično življenje med delavstvom v Mariboru po prevratu 1918, nekako do leta 1923. Zanimive podatke je dal Karoly Voeroes, ki je v svojih raziskavah zasledil prve slovenske delavske kolonije severno od Budimpešte že v 80 letih minulega stoletja. Ti delavci so sodelovali pri regulaciji Tise in delali v rudnikih. Najbrže gre za Prekmurce, in ti podatki doslej niso bili znani. Ferenc Horvath iz Szombathelyja je opozoril na podatke v reškem arhivu, ki govore o propagandnih akcijah madžarskih socialnih demokratov med delavci, ki so znali madžarsko, spet zvečine Prekmurcev, v Mariboru, Celju in Ptujju.

Omeniti moramo tudi tri referate s področja delavske kulture. Ernoe Kabos je pripravil pravo metodološko shemo, kako naj bi proučeval delavsko kulturo, ki velja tudi za nas. Njegov model je temeljil seveda na madžarskih razmerah in v madžarskem delavskem gibanju. Kakšno naj bi bilo to raziskovanje v praktičnem smislu, je pokazal Akos Doemoeter, ki je zelo zanimivo nanizal podrobne podatke, ki jih je zbral in ki so nam pričarali zelo plastično sliko življenja madžarskega delavca v času dualizma: kaj in kako je jedel, kako se je oblačil, kje in kako je stanoval, kakšno je bilo njegovo kulturno izživljanje. Zares zgledna zgodovinsko-etnografska slika. O odnosu hrvaških socialnih demokratov do kulture je pripravila koreferat Branka Pribič. Žal je slovenski referent Janko Liška poslal samo teze o začetkih slovenskega izobraževalnega dela med delavci na spodnjem Štajerskem in Koroški, ki pa so obetale zelo zanimiv referat.

Ob koncu naj rečem le to, da je škoda, da se ni več Slovencev udeležilo tega simpozija.

Franz Rozman